

ХРОНІКА

*Ю.Ф. Кобченко, к.геогр.н., доцент,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіга*

ВНЕСОК Г.П. ДУБИНСЬКОГО У РОЗВИТОК МЕТЕОРОЛОГІЇ І КЛІМАТОЛОГІЇ (до 100-річчя від дня його народження)

Минає час але пам'ять дбайливо зберігає світлі спогади про нашого вчителя – Георгія Петровича Дубинського, якому у цей час наукова громадськість відзначає 100-річчя з дня його народження, вшановує його як видатного науковця, педагога, громадського діяча. У розвитку вітчизняної науки Георгій Петрович відомий як дослідник у галузі метеорології, кліматології, геофізики атмосфери, агрометеорології, меліоративної географії. Георгій Петрович Дубинський започаткував новий науковий напрямок у галузі мікрокліматології, у рамках якої поряд з теоретичними проблемами розв'язується низка актуальних прикладних питань, в основному пов'язаних із інтенсифікацією сільськогосподарського виробництва.

Основні роботи Г.П. Дубинського на перших етапах його діяльності присвячені клімату Західного Сибіру та з'ясуванню особливостей

клімату окремих регіонів СРСР. У більш пізніх працях він розглядає геофізичні проблеми, кліматичні умови будівництва Каховської ГЕС, кліматичним особливостям лісосмуг.

Подальші роботи Г.П. Дубинського пов'язані і дослідженням ефективності різних методів боротьби зі шкідливими природними явищами, передусім з ефективністю водних меліорацій. У зв'язку з цим дослідження проводились у плані вивчення посушливо-суховійних явищ в Україні, оцінки гідрометеорологічної ефективності різних видів зрошення, вивчення ефекту взаємодії лісосмуг і зрошення, взаємодії зрошуваних і незрошуваних площ, вивчення впливу водойм на мікроклімат прилеглих степових районів на прикладі Дніпра.

У 1948 р Георгій Петрович на кафедрі фізичної географії і картографії Харківського університету започаткував вивчення гідрометеоро-

логічних проблем зрошувального землеробства в Україні, а у 1961 р при кафедрі ним була створена науково-дослідна лабораторія.

Першочерговими завданнями лабораторії стало вивчення прикладних наукових питань метеорології і кліматології і розробка практичних заходів спрямованих на активний вплив на негативні природні явища, зокрема на посухи і суховії.

Дослідження гідромететеорологічної ефективності зрошення сільськогосподарських культур проводились у різних районах степової зони України: Каменського поду, оазису Асканія-Нова, Брильовській дослідній станції, в районі Інгулецької зрошувальної системи, а також у регіонах недостатнього зволоження північного степу, лісостепу, на зрошувальних полях Харківської і Донецької областей.

На тлі різнобічних наукових спрямувань Г.П. Дубинського основними були науково-методичні питання теплобалансових досліджень зрошуваних територій, організація градієнтних досліджень і методи розрахунку складових теплового балансу. Цим питанням надавалась значна увага у науковому аспекті і у навчальному процесі.

Тепловий баланс і його складові у сукупності з комплексом метеорологічних величин є основними кліматотвірними факторами і кількісними характеристиками умов вегетації сільськогосподарських культур і природних фітоценозів. Якщо дані метеорологічних спостережень виконуються за стандартних умов на мережевих метеорологічних станціях, то для отримання теплобалансових характеристик необхідна організація спеціальних градієнтних спостережень на метеорологічних станціях 1-го розряду, або в експедиційних умовах, у відповідності до спеціальних наукових програм. При розв'язанні практичних питань дослідження фітопогодних комплексів необхідно мати об'єктивну оцінку теплобалансових процесів на основі проведених градієнтних спостережень.

Проведені дослідження дали можливість сформулювати теплобалансовий підхід у визначенні посушливо-суховійних явищ і запропонувати новий енергетичний показник – коефіцієнт тепло-вологообміну, що є комплексним показником інтенсивності посушливо-суховійні явища, ступеню впливу меліорацій на мікроклімат сільськогосподарських угідь, ефективності зрошувальних меліорацій.

Вивчення цих проблем дозволило обґрунтувати нову наукову галузь дослідження – меліоративну агрометеорологію, яка обґрунтовує заходи щодо конструктивного перетворення природних умов, раціонального використання

природних ресурсів і всебічної охорони природного середовища. Сьогодні дослідження у цій галузі проводяться у багатьох університетах, науково-дослідних інститутах, галузевих установах.

Досвід проведення гідромететеорологічних досліджень працівниками науково-дослідної лабораторії під керівництвом Г.П. Дубинського у різних регіонах Лівобережної України дозволив зібрати значний фактичний матеріал, узагальнити і проаналізувати його, а також зробити висновки й подати практичні рекомендації для потреб меліорації і сільського господарства.

Значний внесок зробив Георгій Петрович у розвиток меліоративної географії, що виникла у 60-х роках минулого століття у зв'язку з широкими масштабами меліоративного будівництва в країні і необхідністю науково-методичного забезпечення виконуваних робіт. Меліоративна географія, як комплексна наукова дисципліна, вивчає закономірності розміщення меліорованих земель і розвиток меліорацій, спрямованих на покращення і перетворення природних, господарських і соціальних умов на благо розвитку суспільства. У цілому – це географія перетворень, що проводяться з метою раціонального використання природних ресурсів і покращення природного середовища.

Дослідження в галузі меліоративної географії пов'язані з аналізом властивостей об'єктів, які вивчаються різними дисциплінами. Особливістю формування меліоративної географії як міждисциплінарної галузі являє собою об'єднання, з одного боку, групи практичних завдань, пов'язаних з визначенням необхідності у меліораціях та можливості їх проведення, а з іншого боку широкого вибору дисциплін, що беруть участь у розв'язанні поставлених задач.

Георгій Петрович проводив велику суспільно-громадську роботу у Географічному товаристві СРСР, входив до складу вченої ради і медальної комісії центральної організації і був головою Харківського відділення. Під його керівництвом Географічне товариство проводило наукові географічні дослідження, з'їзди, конференції, виконувалась, затверджена урядом, наукова програма з вивчення природних ресурсів Лівобережної України, видавалась наукова література. Його редакторська діяльність була направлена на регулярний випуск наукових збірників Географічного товариства, геолого-географічного факультету, матеріалів наукових конференцій, що проходили на факультеті.

Він назавжди залишиться у пам'яті науковців, учнів і послідовників як видатний вчений, прекрасний педагог, вихователь молодих дослідників, чуйна людина.